

Jeg vedgår mig arv og gæld

Et essay om udfordringer, muligheder og farer ved karismatikken

Af Jesper Oehlenschläger
teolog og forfatter
jo@samfonden.dk

Resumé:

Artiklen er en personlig refleksion over karismatikkenes muligheder, udfordringer og farer i dansk kirkeliv, som forfatteren har oplevet det de seneste årtier. I missionske sammenhænge var der et vigtigt kald til personlig tro og efterfølgelse af Jesus i hverdagslivet med hjælp til personlig bibellæsning og andagt. I de karismatiske sammenhænge blev troserfaringen vigtig med fokus på Ånden, der virker *for os*, *i os* og *gennem os*. Dermed er de kirkelige fællesskaber blevet en mosaik med brudflader. Både missionsfolk og karismatikere er tillige præget af det modernistiske menneskesyn, hvorigennem kristendomsforståelsen er blevet individualiseret.

Keywords:

Identitetsdannelse – Missionshus-teologi – Luthersk-karismatisk fornyelse – Personlig overbevisning
– Troserfaring

*For sikke en udsigt her hvor jeg går
Under falmede blade, over spirende vår
Sikke en udsigt her hvor jeg går
Forlader barndommens gade og ungdommens år
Sommeren summer*

Søren Huss: "Et helt almindeligt liv."

Modsætninger mødes

Det var med en vis tøven, at jeg sagde ja til at skrive dette essay. En tøven, der på den ene side bestod i en frygt for ikke at kunne levere den rene karismatiske vare, at de "rigtige karismatikere" vil synes, at jeg leverer en blodfattig karismatisk teologi i dette essay. Og på den anden side, også en usikkerhed om, hvorvidt kritikerne af den karismatiske bevægelse vil synes, at der er for lidt bid eller kant i min udfoldelse af det karismatiske. Men måske siger denne indre spænding i mig noget om et mønster, jeg ofte har set i de kirkelige sammenhænge, jeg frekventerede, da jeg som ung kom til tro; at forskellige kristne grupperinger ofte havde en uforstående holdning og stor trang til at afgrænse sig negativt over for andre kristne. Man var ofte meget mere optaget af modsætninger, end af ligheder i mødet med andre troende.

Jeg har valgt at tage udgangspunkt i mine erfaringer med den karismatiske bevægelse primært i lutherske sammenhænge og sætte mine erfaringer i forhold til det, man måske kunne kalde den lutherske "Missionshus-teologi". Det er de to strømninger, som har formet og frustreret mig allermost i mit kristenliv. Jeg skal ikke gøre dette essay til et stykke selvkredsede bekendelseslitteratur, og du må som læser bære over med mig, hvis det bliver for meget en tur ned ad Memory Lane, men jeg har valgt det personlige udgangspunkt, hvorfor det falder mere naturligt at skrive et essay fremfor en analyserende teologisk artikel.

Det var gennem den lokale folkekirke og ikke mindst gennem det lokale liv i Indre Missions arbejde på lejre i Vestsjælland, at troen slog rod i mig. Som opvokset i en ikke kirkelig familie, hvor det, der mindede mest om religiøse begivenheder, var 1. maj-demonstrationer, tog det mig en del tid at få en basal forståelse for de åbenbart meget store forskelle, der var selv mellem de lutherske grupperinger. Som ung oplevede jeg og mine missionshusvenner ofte en mistænkelighed blandt missionsfolk over for karismatikere. Man kunne sjældent begrunde sin skepsis med argumenter en teenager kunne forstå, og nysgerrighed over det, de karismatiske havde erfaret, var i hvert fald helt fraværende. Det blev nogle gange til usaglige påstande om, at karismatikere i modsætning til missionsfolk, byggede deres tro på følelser og ikke på de bibelske løfter. Påstande, der var umulige for en teenager at modbevise, men som dybt nede lagde kimen til en protest til trods for, at jeg ikke i det givende øjeblik kunne artikulere, hvori uenigheden bestod. En protest, der både for mig og mine jævnaldrende senere hen blev til et mere eller mindre markant brud med missionshuset.

På den modsatte side hos karismatikere, var der en meget klar selvbevidsthed, om at man havde erfaret noget, de andre – især de missionske – ikke havde; Helligåndens fylde. Hos nogle, lidt umodne karismatiske entusiaster, kunne det til tider føre til en opblæst attitude, at man selv havde set lyset,

og at missionsfolket levede med en ikke opdateret udgave af kristenlivet. At de ligesom manglede noget. Karismatikerne stod for en 2.0-kristendom, de missionske sad tilbage med et lidt forældet styresystem.

Meget af den kirkepolitik, der kendetegnede min ungdom, bestod i at afgrænse sig over for andre. Man skulle tone rent flag mere end være optaget af at forstå andres holdninger og erfaringer eller forholde sig ydmyg over for egne potentielle blinde teologiske vinkler. Det var som om, at det at fastholde modsætningen skabte en identitet. Og der var ofte en forventning til, at man ikke mindst som ungdomsleder skulle være afklaret og melde ud, hvor man stod. Der var enten eller, der var ikke plads til gråzoner eller ligefrem ambivalens.

Psykiateren C.G Jung har sagt et sted, at modenhed er at kunne rumme ambivalens. Der er en stor livsvisdom i dette udsagn, og jeg ville ønske, at jeg havde forstået mere af dette som ung. For som ung er man i sit identitetsprojekt ofte sort/hvid i sine bedømmelser, og meget ender som et enten eller. Det er en nødvendig del af identitetsdannelsen, at man søger ud i randområderne af sine holdninger og værdier for ofte derefter at vende tilbage eller ligefrem hjem igen. Men jo mere holdningsmæssigt stålsat det miljø, man vokser op i, er, jo større kan lysten til at gå kontra senere i livet blive. Men efterhånden lærer livet de fleste af os, at der er utallige nuancer af grå. Jeg mener, at Jungs forståelse af modenhed, som det at kunne rumme ambivalens, også er brugbar, når det handler om vores teologiske opfattelser af en række spørgsmål. Men desværre er det et kendetegn, at der i megen vesteuropæisk tænkning, som vi jo er rundet af, er en stærk tendens til hele tiden at se i modsætninger og dualisme. Noget må være sandt eller falsk. Rigtigt eller forkert. I Fjernøsten derimod har man en anden tankegang, som gør det lettere at kunne fastholde det modsætningsfyldte. Ofte ligger sandheden i det komplekse og nogle gange i det tilsyneladende modsætningsfulde. Men ofte sker det, at man forstøder det modsætningsfyldte og fremmede i stedet for at finde en måde at indoptage det på.

G.F.H Hegel tilskrives formlen om "Tese, antitese og syntese". Disse ord har været brugt som en slags pædagogisk forenkling af Hegels yderst komplicerede tankesystem, men Hegel brugte vist aldrig selv disse termer. Med andre ord betyder dette, at vi kan have holdninger, baseret på erfaringer eller overbevisninger, som man holder fast ved, men når man så møder modsigelser eller korrektion af ens verdensforståelse, så dannes der en antitese. Når denne modsætning indoptages i os, så forandrer denne antitese sig til en ny syntese. Når vi bevæger os ud i verden med vores teser om, hvordan verden og troen hænger sammen, og når vi møder det fremmede – en antitese, må vi se efter, hvad det er for huller antiteserne åbner i vores nuværende forståelse af verden.

Den karismatiske bevægelse var på mange måder en antitese, som mange missionsfolk i 80-90'erne ikke formåede at gå virkelig undersøgende til værks overfor. Konsekvensen var blandt andet, at en stor del af de unge fra missionske sammenhænge begyndte at liste ud ad bagdøren. Nogle af disse gik direkte ind i karismatiske sammenhænge, hvor dørene stod på vid gab. For mig at se i dag, så handlede det lille oprør mere om et opgør med missionshus-kultur end missionshus-teologi, selvom der også var forskellige teologiske betoningener blandt de lutherske. Men som så mange andre steder i både kirkelige sammenhænge og i samfundet i det hele taget, så sker det, at det fremmede eller

tilsyneladende modsætningsfulde forstødes, og når dette sker, kan det føre til brud eller ligefrem opgør eller oprør, hvis bølgerne for alvor går højt.

Var den karismatiske bevægelse kirkens svar på ungdomsoprøret?

Det er værd at bemærke, at den karismatiske bevægelses udbredelse historisk set var nogenlunde samtidig med det såkaldte ungdomsoprør, som havde sit udspring i USA. Nok begyndte de karismatiske vækkelser i begyndelsen af 1900-tallet i Azusa Street i USA, men det var ikke mindst i 60'erne, særligt med den såkaldte Jesus-bevægelse, at der kom skub i fornyelsen. Fokus på Helligånden var også det, der kendetegnede den karismatiske vækkelse, som skete i de etablerede kirkesamfund. 40 år efter Azusa-vækkelsen begyndte nu både baptister, anglikanere, katolikker og lutheranere at tale om tungetale, helbredelser og fylde eller ligefrem ”dåb” af Helligånden. Resultatet var en lang række nye bevægelser inden for de etablerede kirker. I Danmark førte dette til dannelsen af Dansk Oase efter norsk forbillede. Dansk Oase har siden 1989 arbejdet for en karismatisk fornyelse i folkekirken, men bevægelsen tæller nu også valg- og frimenigheder.

Betegnelsen ”karismatisk” opstod i kølvandet på vækkelserne i 1960'erne og 1970'erne som en reaktion på bevægelsens fokus på Helligåndens gaver. ”Karisma” er græsk og betyder nådegave og dækker over de åndelige gaver, som Paulus beskriver i Rom 12 og 1 Kor 12; 14. Den første karismatiske bølge førte til dannelsen af den klassiske pinsekirke. Den næste bølge er vækkelsen i 1960'erne i de etablerede kirkesamfund, og den tredje, der er den hurtigst voksende, er de såkaldte neo-pentekostale kirker, der er uafhængige kirker af vidt forskellig karakter, og som vi bedst kender fra megakirkerne og tv-prædikanterne, som i disse år vokser eksplosivt ikke mindst i Afrika og Asien. Til trods for, at de karismatiske bevægelser – til at begynde med – ofte var mindre hierarkiske, kendetegner det flere af de markante karismatiske kirker, at de har markante lederfigurer i front. Flere af disse såkaldte karismatiske ledere er blevet små super-stars, og har haft lettere ved at skabe sig en platform i dele af det karismatiske kirkespektrum. På den ene side, så er karismatiske bevægelser ofte græsrodsbaserede, og netop fordi man mener, at Gud ved Helligånden kan tale til den enkelte, er der ikke i samme grad som i andre kirker en stærk ledelsesstruktur. På den anden side, så er de store karismatiske kirker i dag ofte ledt af markante, karismatiske ledere i den folkelige betydning af ordet. Derfor giver det mening at tale om den karismatiske bevægelse som en slags modbevægelse, eller måske ligefrem oprør. Sådan er der elementer der gør, at man måske kunne trække visse paralleller og se visse lighedspunkter mellem den karismatiske fornyelse og de øvrige oprørsbevægelser. Fx blev den etablerede autoritet udfordret – alle kunne jo erfare Guds ånd, ikke kun de særligt indviede. Der var en længsel efter et nytestamentligt ledelses- og kirkeideal. Det handlede ikke bare om teologiske læresætninger, men om personligt, inderligt kristenliv til tjeneste. Derfor kan man heller ikke tale om den karismatiske bevægelse uden at tale om erfaringens plads i kristenlivet.

Den personlige erfarings plads

De karismatiske bevægelser har til fælles med missionsforeninger, at de sætter den personlige erfaringsdimension centralt. Den personlige omvendelse, efter nærmest pietistisk forbillede, har man til fælles og er på en måde forudsætning for og omdrejningspunkt for megen forkyndelse og praksis. Når jeg husker ungdomslejr i missionske sammenhænge og den forkyndelse der lød, er jeg

taknemmelig for, at der var et kald til personlig tro og efterfølgelse af Jesus i hverdagslivet. Men med markant vægt på den personlige tilegnelse, den individuelle tro, kom også med den pris, at troen til tider blev meget selvcentreret og mindre Gud-centreret, selvom enhver forkynder ville have stået fast på, at det ikke forholdt sig sådan. Det førte både for mig og mine venner til et trosmæssigt navlepilleri og en optagethed af ens kommen til kort, ja ligefrem syndighed. Indimellem til at være mere optaget af det, man ikke måtte være bundet af, og mindre optaget af det nye livs frihed. Som ung kæmper man konstant med ønsket om at være accepteret, men indimellem gav den stærke omvendelsesforkyndelse desværre næring til dårligt selvværd.

Missionsbevægelsernes største berigelse til mit kristenliv var betydningen af at få etableret rytmer med daglig personlig andagt; det at tage sig tid til at læse i bibelen og bede for andre. Eller netop vekselvirkningen mellem det daglige andagtsliv hjemme og den ugentlig gudstjeneste og møde i kirke og missionshus har altid været livsnerven i mit kristenliv. Disse livgivende rytmer er en gave i mit liv, som jeg den dag i dag vil stå i bundløs gæld til missionsfolket for at have inspireret mig til at få skabt. Bagsiden af pietismens og fromhedsbevægelsernes fokus på personlig tro er, at den nogle gange bliver indadvendt eller i værste fald selvkredsende.

Udover den personlige omvendelse, spiller den personlige erfaring en afgørende rolle hos karismatikere. Centralt i den karismatiske grundtænkning er, hvad man kan kalde den personlige ånds erfaring, der hos de pentekostale betegnes som dåben med Helligånden. Forudsætningen for at karismatikere talte om ånds-erfaringen, var den personlige tros tilegnelse. Nogle pentekostale blev noget rigide og mente, at tungetalen var det klare tegn på, at åndsdaåben havde fundet sted. Men det synspunkt er der vist ikke mange moderne pinsevenner, der i dag abonnerer på. Men tidligt var der også et ønske om at sammenkoble troserfaringen; den personlige frelse med det nye liv. Sådan udtrykker Oasebevægelsens chefideolog i 1980'erne og 1990'erne, Morten Munch, det i skriftet *Karismatisk fornyelse og Luthersk tradition* (Munch, 1989). Han udfolder Helligåndens virke i den troende, i tre præpositioner som *Ånden i, for og igennem os*. *Ånden for os* har med troserfaringen, Guds retfærdiggørende gerning at gøre. *Ånden i os* handler om helliggørelsen, og om hvordan Gud udvirker Åndens frugter og endeligt *Ånden igennem os*, om åndens udrustning til tjeneste. Som titlen indikerer, så var det magtpåbyggende for teologerne i Dansk Oase at fastholde denne identitet; at være både luthersk og karismatisk – på en og samme tid.

Det moderne menneske – forudsætningen og individualiteten

Som sagt, så var og er missionshus-teologien og den karismatiske bevægelse båret af den personlige – og til tider meget individuelle erfaring. For missionsfolket den personlig tros tilegnelse, og for karismatikere, forudsætningen, men med ånds erfaringen som det ekstra lag. Begge bevægelser med erfaringen som den drivende motor. Både missionshus-teologien og den luthersk-karismatiske fornyelse er begge lutherske og dermed rundet af den grundlæggende forståelse af, at troen er individuel. Sådan lægger de sig begge i kølvandet på den lutherske reformation og Luther selv, der faktisk gjorde sin personlige overbevisning og samvittighed til omdrejningspunktet for sit opgør med romerkirken og som satte gang i det, som senere blev reformationen. På den berømte rigsdag i Worms sagde han som bekendt følgende ord:

”...hvis jeg ikke bliver besejret ved Skriftens vidnesbyrd eller ved åbenbare fornuftsargumenter – for jeg tror hverken på paven eller på koncilerne alene eftersom det står fast at de flere gange har taget fejl eller har modsagt hinanden – så forbliver jeg besejret ved de skriftsteder jeg har anført, og min samvittighed forbliver fanget i Guds Ord. Jeg hverken kan eller vil tilbagekalde noget, for det er hverken sikkert eller bringer frelse at gøre noget mod sin samvittighed. Gud hjælpe mig, Amen.”

Flere, herunder Eric Metaxas i sin Luther biografi (Metaxas, 2017), har påpeget, at Luther med dette udsagn nærmest lægger grunden til forståelsen af det moderne humanistiske menneske. Udsagnet fanger skiftet i menneskesyn og dermed trossyn, som renæssancen satte skub i. Renæssancefilosoffen René Descartes havde med udsagnet: ”Jeg tænker, derfor er jeg”, sat den menneskelige erkendelse i centrum, og Luthers bemærkelsesværdige tillid til egen samvittighed og fornuftsargumenter lægger grunden til det moderne individuelle menneskesyn, som er grundlaget for den personlige erkendelse og erfaringen, som missionshus-teologien og de karismatiske bevægelser er grundet på. Som moderne mennesker kan vi ikke sige os fri for det moderne humanistiske menneskesyn. Luthers store selvtillid til egen erkendelse er et rammende udsagn for det moderne menneske – selv her mere end 500 år efter. Mennesket i centrum, det moderne verdensbillede. En meget verbal, individualiseret kristendomsforståelse.

Men i Luthers udsagn ligger også en spænding – mellem det, *han* mener er den sande lære – vel at bemærke, sådan som han fortolker de bibelske skrifter, altså den personlige forståelse, og sand bibelsk teologi. Beslægtet med dette er forholdet mellem læren om Gud – og livet med ham. Ofte hørte jeg i min ungdomstid forholdet mellem de missionske og karismatiske beskrevet som en diskussion om, at man blandt de missionske var meget fokuseret på den rette bibelske lære, mens man hos de karismatiske ikke gik lige så meget op i det at have den rette lære. Til gengæld havde de måske lidt mere af livet, sagde man måske som et lidt kejtet forsøg på trods alt at give dem lidt ret. Men det er en underlig modstilling af livet og læren, som jeg heller ikke tror, at Paulus ville have så meget godt at sige om. Hos ham er der hele tiden en sammenhæng mellem det, der tros og det liv, der leves, når han byder de troende, at de skal leve et liv, der svarer til det kald, som de har modtaget (Ef 4, 1). Sandheden er nok snarere - at det handler om, at vi forveksler Sandheden med stort S, med vores forståelse af, hvad der er sandt. Ja, Jesus er Sandheden, men mine holdninger er muligvis rigtige eller sande, men ikke sandhed i samme forstand, som Jesus er Sandheden. Dette giver et vist mellemrum, hvor der bliver plads til forskellige holdninger, traditioner og tolkninger. Virkeligheden er den, at teologien ofte kommer på bagkant af de erfaringer, vi gør os, når livet har været der. Den teologiske tænkning bliver derfor på mange måder til som efterrationalisering af dybt personlige erfaringer. Teologien former nok vores forståelse af, hvordan vi skal se verden, men bevægelsen går også den modsatte vej. Vil vi forstå mere, må vi ikke bare støtte os til vores egen forståelse eller erfaring, men også på andres.

Sammen med alle de hellige: En hyldest til hele Guds skævbenede familie

Vi ender med at forstå væsentlige sandheder, hvis ikke vi kan leve med flertydigheden. Den modne tro kan bære det modsætningsfulde og ambivalente. Jeg er taknemmelig for alt det, missionshusteologien har lagt af fundament i mit liv, men jeg vil på ingen måde have været det sted,

jeg er i dag, hvis ikke det havde været for den karismatiske erfaring også. Når man modnes i livet, er der tider til at opdage nye sider, gå ind ad nye døre. Pakke ud og smide væk. Som min farfar engang sagde: ”Når du spiser frisk fisk, så skal du bare spytte benene ud”. Dette gælder også, når det handler om at færdes i forskellige kirkelige sammenhænge. Man må tage det med sig, som giver liv og næring, forsøge at lære især af de mennesker, man er mest uenig med. Men der er også ting, som man må spytte ud.

Som årene er gået, ser jeg både styrken og svagheden ikke bare i min missionske, men også i den karismatiske arv, jeg har med mig. Og det gælder i virkeligheden også alle de andre kirkelige traditioner, jeg har mødt og lært at kende. Faktisk tror jeg ikke, at en enkelt kirke, eller et enkelt kirkesamfund kan rumme troens fylde, men at det er sammen med alle mulige kirkeretninger og samfund, at man både ser mere af, hvem Gud er og hvem man selv er. Paulus skriver: ”*Så at I sammen med alle de hellige får styrke til at fatte, hvor stor bredden og længden og højden er, og til at kende Kristi kærlighed, som overgår al erkendelse, så I fyldes til hele Guds fylde nås*” (Ef. 3, 18-19). Det sker sammen med andre – i harmoni og disharmoni. I samstemmighed og i ambivalens. For mig er kirkelige fællesskaber en mosaik, ikke et strømnet modekatalog. En mosaik er sammensat af mange små motiver, der samlet set danner et større billede. Sådan er min tro også. Jeg har ikke behov for at forstøde holdninger eller mennesker, som mente dette eller hint for mange år siden. Med livet kommer der ikke af sig selv nødvendigvis flere nuancer eller modenhed, det er en øvelse, man må gøre for at modvirke selvsikkerhed og den dalende nysgerrighed og tiltagende bedrevenhed. Jeg vedgår mig gælden fra både missionshusteologien og den karismatiske fornyelse. Men jeg er ikke en sagesløs arving, jeg er ansvarlig for, hvad jeg gør med det, der har formet mit liv og min trosvandring. Om man bliver klogere med alderen, kan jeg ikke afgøre. Men jeg håber, at modenheden kan rumme en større grad af nysgerrighed, selverkendelse og ambivalens.

”... sikken en udsigt her hvor jeg står ...”

Litteratur

Metaxas, Erik. 2017. *“Martin Luther: The Man Who Rediscovered God and Changed the World”*. Viking.

Munch, Morten. 1989. *“Karismatisk fornyelse og Luthersk Tradition”*. Oasemagasinet. <https://issuu.com/danskoase/docs/kfolt>